

A tiszadobi erdők tájtörténete

Molnár Zsolt

Az erdőkről az első adatokat az I. katonai térképről és a hozzá tartozó Országleírásból kapunk. 1783-ban a Tölgyesben és a Szigetben még nagy kiterjedésű, összefüggő, főleg tölgyből álló erdők voltak Tiszadadától délre. A Malom-Tiszától keletre szintén volt egy "sűrű" tölgyállomány, amiből 1856-60-ra már csak 3 kisebb folt maradt, de ezek is eltűntek 1883-ra. A Tölgyerdő és a Sziget tölgyesei azonban ebben a száz évben jelentősen nem változtak. A túlatiszai Szent-erdőt az 1870-es években telepíthették, 1783-ban csak ligetet jelöl a helyén a térkép.

A XIX. század második felében az erdők az Andrássy család birtokában voltak. Gróf Andrássy Gyula miniszterelnök idejében (1880-90-es évek) a Szigetben és a Szent-erdőben, majd a Tölgyerdőben is, séta- és lovaglótutakat alakítottak ki. A Tölgyerdőt elkerítették, és vadsparkot hoztak létre itt, melyben több száz dámszarvast, 2-300 őzet, nyulat, fácánt és kb. 200 bronz pulykát tartottak (szarvas és vaddisznó nem volt) (Szőke Sándor és Bódogh Benjamin szóbeli közlése).

Az erdőkről az 1930-as évek elejétől vannak részletes adataink. A mai idős emberek eddig a korszakig tudnak visszaemlékezni, amikoris vadőr édesapjukkal járták az erdőt (Benke István és Bódogh Benjamin). A falusiaknak egyébként tilos volt az erdőbe járni, így sokan semmire sem emlékeznek. Sokat segítettek azok a visszaemlékezők is, akik a 40-es évek végén az erdő kitermelését végezték (Hábel György és Szőke Sándor). A legtöbb botanikai információt azonban Ujvárosi Miklós tanulmánya szolgáltatta. Ő az 1930-as évek második felében járta be Tiszadob és környékének erdeit, ahol részletes florisztikai és cönológiai felméréseket végzett (Ujvárosi 1940). A puhafaligetekről, melyeket ő aljnövényzetük alapján már akkor erősen degradáltnak tartott, csak röviden emlékezik meg; a keményfa ligeterdőket azonban részletesen tárgyalja. Legszebbnek a Tiszadob határában, az Andrássy-uradalomban megtartott többszázéves állományokat tartotta, különösen a grófi kastélytól a Tiszáig terjedő pár négyzetkilométer nagyságú, részben parkosított állományt (Tölgyerdő), hatalmas szil-, nyár- és tölgyfaival. További erdőket a Bárány-szeg, Nagyszózó, Zátony, Tölgyerdő, Sziget, és Fűz nevű határrészekén említ.

Az erdők domináns fajai a kocsányos tölgy és a szilek voltak; a Dunával szemben a kőris ekkor még háttérbe szorult. A keményfákhoz kb. 30 százalékban nyárok keveredtek. A tölgy akkori újulási képességéről annyit tudtunk meg, hogy a visszaemlékezők nem láttak fiatal vagy középkorú fákat. A tölgyek zöme egészséges fa volt. A gróf ugyanis nagy figyelmet fordított fájának egészségi állapotára. Az elszáradt ágakat levágatta, ha egy fának úgy szakadt le egy alsó ága, hogy üreg képződött, ami a fa rothadásához vezethetett volna, kőműveseivel az üreget téglával berakatta. Amennyire jó állapotban volt az erdő lombkoronaszintje, annyira degradált lehetett a gyepszint. Főleg avarra, csalánra, kevés gyöngyvirágra és vérehulló fecskefűre emlékeznek az emberek. A gyeperjeszint hiányosságára utal az is, hogy a gróf 1935 körül Solidago hajtásokat ültetett vadbúvóhelynek.

Ujvárosi négy jellemző fáciest különböztetett meg: a *Convallaria majalis*, a *Circaea lutetiana*, a *Brachypodium sylvaticum* és az *Urtica dioica* fáciését. Leírásából látható, hogy bár 60 évvel ezelőtt még jelentős kiterjedésű idős állományok voltak, ezek fajkészlete nem volt gazdagabb, mint a mai fiatalabb erdőké. Feltételezhető, hogy a túltartott vadállomány lehetett az oka annak, hogy az érzékenyebb fajok már Ujvárosi idejére eltűntek a tiszadobi erdőkből.

Bár a terület flórája azóta jelentősen nem szegényedett, nagymértékű gyakoriságtolódások figyelhetők meg. Az összehasonlítást úgy végeztük, hogy az Ujvárosi által készített 27 cönológiai felvétel publikált szintetikus felvételét hasonlítottuk össze az általunk, az ősi, illetve a közel-ősi erdőkben készített 22 felvétel szintetikus felvételével. Jelentős gyakoriságtérésnek a kettőnél nagyobb konstancia-különbséget tekintettük, vagy ha egy Ujvárosi által említett fajt mi, a terepbejárásaink során nem figyeltünk meg.

Ritkább lett az *Ulmus minor*, a *Cornus sanguinea*, a *Vitis sylvestris*, a *Poa palustris*, az *Athyrium filix-femina*, a *Galeopsis pubescens* és az *Angelica sylvestris*; eltűnt az *Ulmus scabra* és az *Aethusa cynapium*; gyakoribb az *Ulmus laevis*, a *Fraxinus angustifolia*, a *Chelidonium majus*, az *Alliaria officinalis*, a *Geum urbanum*, a *Rubus caesius*, a *Chaerophyllum temulum*, a *Galeopsis speciosa*, a *Myosoton aquaticum*, a *Stenactis annua*, az *Amorpha fruticosa*, a *Moehringia trinervia*, az *Acer platanoides*, a *Rumex sanguineus*, az *Acer negundo* és a *Celtis occidentalis*. Feltűnő, hogy míg a megritkult, illetve eltűnt fajok között a specialisták, valamint a nedvesebb élőhelyek fajai találhatóak, a gyakoribbá vált fajok jórészt zavarástűrők és gyomok. Ezek a változások az intenzívebb erdőgazdálkodás hatására vezethetők vissza.

Az ősi erdőket az elmúlt 60 évben nagyrészt kivágták. A Szigetben például a tarvágás után a tölgyerdők jelentős részét lucfenyvesekkel és homogén kőrisesekkel újították fel. A Bárányszegből, a Nagysózóból és a Zátonyból a természetes tölgyesek teljesen, a Tölgyerdőből egy állomány kivételével eltűntek, csupán az Őserdő, a Rákóczi-erdejének apró foltja és néhány elszórt hagyásfa maradt meg. A többszáz éves állományokat a 40-es évek végén termelték le 2-3 év alatt. Nem voltak ritkák a 90 cm-es fűrészrönkök, de mind a tölgy, mind a nyár faanyagban sok minőségi kifogásolni való volt (sok ágtuskó, ritkás szövetű tölgyek, kártyás nyárok). A fa egy részét dongafaként a Szovjetunióba szállították háborús kárpótlásként. A termelés tuskóirtással folyt, majd a területet felszántották és 3 évig köztesként búzát, zabot, cukorrépát, borsót, kukoricát, burgonyát vagy napraforgót termeltek (Hábel 1948).